

Domokos Pál Péter moldvai útjai²⁶¹

Domokos Pál Péter *Moldvai Magyarság* címmel, utoljára 2001-ben megjelent, a téma iránt érdeklődők számára ma is nélkülözhetetlen forrásmunka régóta hiányzik a hazai és az erdélyi könyvesboltokból. Ezért fogadhattuk örömmel a könyv egyik, *Moldvai útjaim* című fejezetének újbóli kiadását. Mert bár a moldvai magyarokkal foglalkozó szakirodalom a megjelent könyvek számát tekintve az utóbbi fél évszázadban – elsősorban a csíkszeredai Hargita Kiadó és a Kolozsvári székhelyű Kriza János Néprajzi Társaság jóvoltából – jelentősen gyarapodott, a napvilágot látott kötetekre a legfontosabb alapművek nagy részének újranymtatása mellett bizonyos mértékű tematikai egyoldalúság, olykor pedig a spekulatív elméletekbe való belevezetés jellemző. Domokos Pál Péter *Moldvai útjaim* megjelenését ugyanazzal a jó érzéssel köszönhetjük, mint ahogy könyvének első, 1931. évi kiadását fogadta az akkori szellemi élet. Talán dr. Jakabffy Elemér nemzetiségpolitikus fogalmazta meg legtalálóbban a mű értékét a *Magyar Kisebbség* című folyóirat 1932. január 16-i számában: „A csángómagyarokról olyan összefoglaló, kimerítő tájékoztatást még senkitől sem kaptunk, mint most Domokos Pál Pétertől. Műve *nem vitairat, célja nem az, hogy új elméletekkel gazdagítson, hanem nagyszerű anyaggyűjtemény*, melyet mindenki tetszése szerint használhat.” (Kiemelés: H.P.)

A Székely Könyvtár sorozatban megjelent kötet anyaga két részből áll. Az első Domokos Pál Péternek az 1929-es és az 1932-es esztendőben megvalósított moldvai útjairól készült beszámolóit tartalmazza, ami gyakorlatilag az 1941. évi kiadás *A moldvai magyarság ma* című fejezetének némileg rövidített szövege. A szerző moldvai utazása során látottak és hallottak közlésekor az útleírás műfajt választotta, amely mintegy útitársául fogadja az olvasót, s meggyőző hitelességgel, együtt közli a tapasztalatait és a gondolatait. Ilyesfajta leírás illet, s ilyet tett lehetővé az utazás, amit a fiatal kézdivásárhelyi tanár anyagi és politikai körülményei megszabtak. Utazásainak célja elsősorban a Moldvában élő magyarok számbavétele volt, másodsorban – ha lehet egyáltalában fontossági sorrendet felállítani – hangzóanyagot is magában foglaló népdalgyűjtés, végül, de korántsem utolsó sorban néprajzi témák megfigyelése.

A témakörök első csoportjára vonatkozó megfigyeléseivel szinte teljes képet sikerült nyernie a moldvai Bákó megye 1929 évi magyar népességéről (43620 lélek). Ez abban az időben gyakorlatilag megegyezett a megye teljes római katolikusságával, amit a „hivatalos” statisztika 49034 főben tartott nyilván, vagyis a megye lakosságából minden hatodik római katolikus, tehát magyar, vagy magyar származású volt. S bár a magyar nemzetiségűek (9765 fő), valamint magyar anyanyelvű-

261 Domokos Pál Péter: *Moldvai útjaim*. Hargita Kiadóhivatal – Székelyföld Alapítvány, Csíkszereda, 2017. 174 p.

ek (15588 fő) számával már akkor is manipulált a „hivatalos” statisztika, román viszonyok között még mindig tisztességesebb adatokat közöltek, mint azóta bármikor. A Románvásár környéki falvakban, ahol előrehaladottabb volt az asszimiláció 29546 római katolikust tartott nyilván a statisztika, akikből 1300 főt jeleznek magyar nemzetiségűnek és 325 főt magyar anyanyelvűnek. Figyelemre méltó, hogy amíg Bákó megyében a magyar anyanyelvűek száma a magyar nemzetiségűek másfélszerese, Román megyében a magyar nemzetiségként nyilvántartottak száma négyszerese a magyar anyanyelvűeknek. Domokos Pál Péter „szabadszemmel” – főleg a magyar kántoroktól kapott adatok alapján – becsült és az 1930-as román népszámlálásra hagyatkozó adatait 80 esztendő múltán jól hasznosíthatta Táncczos Vilmos néprajzkutató a moldvai magyarok lélekszámára vonatkozó kutatásai során.

Domokos Pál Péter moldvai útjainak másik célja és hozadéka a népdalgyűjtés volt, hiszen tulajdonképpen ezért kerekedett föl első útjára a Bartók Bélánál olvasott sorok – az egész Kárpát-medence magyarlakta vidékeinek népdalkincsét összegyűjtötték, csak a Bákó körül lévő „néhány csángó faluba nem jutottak el” – hatására. Az első moldvai útjairól hozott 65 népdalról ebben a könyvben csak a hozzászatolt korabeli ismertetések utalásaiból értesülünk, de hogy ennek a célkitűzésének megvalósítása során milyen értékes anyagot hozott a szerző, azt bizonyítja egyrészt, hogy jónéhány általa gyűjtött moldvai magyar népdal dallamának lekotázását Bartók Béla vállalta; másrészt hogy ez lett az alapja a 96 csángó népdalt tartalmazó *Rezeda* című népdalgyűjteménynek, valamint erre épült a Rajeczky Benjaminsal közösen összeállított *Csángó népzene* három kötete és ennek segítségével ismerte föl Domokos az *ötödik magyar népzenei dialektus* meglétét. Mint Venczel József korabeli ismertetésében olvashatjuk: „A szerző az első népzene gyűjtő, ki e hiányt belátta s nem a sokszor lelkiismeretlenül passzív köz jószívére, hanem saját gyenge anyagi lehetőségeire támaszkodva bement Moldvába, s most gyűjtésének, a lehetőségekhez viszonyítva nagyon is gazdag anyagát bemutatja.”

Az utazás harmadik témakörét a néprajzi megfigyelések jelentik. Ezek bizony meglehetősen esetleges megfigyelések, de nem csak a maguk idejében, hanem napjainkban is értékes ismereteket közölnek a moldvai magyarok ismeretanyag-hiányos világából. Mondaszerű *településtörténeti* adalékról olvashatunk Diószén nevééről, amit a kivágott diófákból égetett szénről kapott volna; a *határhasználat*tal, s a *hagyományos földműveléssel, nyomtatással* foglalkozó ismeretanyagot találunk Szabófalvából és Jugánból. Előszeretettel érdeklődött a szerző a *szekér részeiről* (Szabófalva, Trunk, Gorzafalva), az *eke* (Lábnnyik), valamint az *osztováta*, vagyis a szövőszék darabjainak, valamint a *szövés műveletének* neveiről (Gorzafalva, Jugán, Ploszkucén, Szabófalva). Találkozunk a *ház* és a *lakás* leírásának tájzavaival (Lábnnyik, Onyest, Gorzafalva), és a hagyományos *viselet* különböző darabjairól tudhatunk meg a legtöbbet és a legtöbb helyről (Gorzafalva, Onyest, Lészped, Pusztina, Szabófalva, Trunk). A *halottas szokások*ról Pusztinából és Onyestról kapunk viszonylag részletes adalékokat. *Történelmi személyekről, eseményekről* és *tárgyakról* is olvashatunk: így a Szabófalva melletti Kickófalva Szent Istvánt ábrázoló szobrocskájáról, ami Domokos Pál Péter ottjártakor még a templomban volt található,

de azóta számúzték onnan, s kalandos utak után ma a falu szélén elkerített kertecskében látható. Aztán szó esik Gorzafalva 1568-ban öntött *harangjáról*, és arról az 1849-ben történt eseményről, amikor Bem katonái az Ojtozi-szorosban kergették az oroszokat. A Moldvában működő római katolikus papokról pedig szinte minden településről hoz hírt Domokos, nem titkolva a katolikus vallás leple alatt folyó magyarelles tevékenységük miatti aggodalmát, sőt fölháborodását.

A fejezetből lett könyv utolsó soraiban a szerző szimpatikus szerénységgel búcsúzik olvasóitól, mondván, hogy „a csángómagyar sors keserű képét erőtlen szavaimmal próbáltam láttatni.” De hogy ez a szerénység korántsem indokolt, arra bizonyíték a könyvet méltató, szám szerint hat, itt közölt korabeli ismertetés, amiből megtudhatjuk, hogy az értő kortársak miként vélekedtek a szerző tudományos és írói teljesítményéről. Egy-egy ilyen recenzió – akárcsak ez a mostani – nem adhat még hozzávetőlegesen sem teljes képet a bemutatott könyvről, de az egymás után következő hat méltatásból már kikerekedik valami reális kép. Szinte mindegyik szerző kiemeli Domokos Pál Péter könyvének *újszerűségét, nemzetpolitikai értékét*, miszerint – ahogyan Venczel József megfogalmazta – „az élményekben és adatokban gazdag anyagból dinamikus erővel lép elének a sokat emlegetett csángó sors, melyet félve szoktunk székelységünk elé is példaként állítani.” Az író Nyíró József jelentőségében Kriza János *Vadrózsák* című munkájával veti össze a Domokos Pál Péter által gyűjtött anyagot, Nagy Miklós pedig a tatár veszedelemről hírt hozó Julián baráthoz hasonlítja, aki ...igyekszik felrázni a dermedt magyar közvéleményt az „elfelejtett csángómagyar testvéreink szomorú sorsának” megismertetésével, de szóvá teszi a magyar katolikus egyház és a magyar állam csángókkal szembeni mulasztásait is. Van aki – mint dr. Kovács Alajos – túl kevésnek tartja a Moldvában élő római katolikusok Domokos Pál Péter által 90 660 lélekre becsült számát, más azt hiányolja, hogy a szerző „műve néhány becses néprajzi adat mellett a moldvai magyarságnak jóformán csak külső vallás- és egyháztörténetét s mai vallási életét adja”, pedig „szívesen láttuk volna [...] jelenlegi gazdálkodásuk, életmódjuk, építkezésük, műveltségük, népmozgalmuk stb. rövid vázolását is”, amiről pedig – bár nem ez volt Domokos útjának célja – olvashatunk is a *Moldvai útjaimban*. Szóval több recenzens talált a műben kisebb-nagyobb hiányosságokat, de egyik sem írta azt, hogy majd ő elmegy és jobb anyagot hoz onnan. Talán Balogh Edgár ismertetése adja a legreálisabb képet Domokos Pál Péter könyvéről: „a magyar falukutatás leghősiesebb fejezetének” nevezi ezt a „szociográfiai” művet. Ő már a harmadik, 1941. évi, bővebb tartalmú kiadás alapján írta meg recenzióját, s kiemeli, hogy a szerző „valóságos vándorapostol módjára járta be e moldvai falvakat, s gyűjtötte az ott élő magyarságra vonatkozó társadalmi és néprajzi anyagot”.

Szinte valamennyi korabeli recenzens sajnálkozva teszi szóvá, hogy a bemutatott kiadvány mindössze ötszáz példányban jelent meg, az is a szerző saját költségén. Így most is jó szolgálatot tesz a Hargita Kiadóhivatal a moldvai magyarok sorsa és műveltsége iránt érdeklődőknek, hogy *Mirk Szidónia-Kata* szerkesztésében megjelentette ezt a tudománytörténeti és néprajzi forrásanyag tekintetében egyaránt értékes munkát.